

پایش بخش معدن در استان کرمان



تعداد کل معادن در حال بهره‌برداری از ۷۲ معدن در سال ۱۳۸۵ به ۲۸۴ معدن در سال ۱۴۰۱ رسیده است، به بیان دیگر تعداد معادن تقریباً چهار برابر شده است. نکته جالب اینکه این معادن از نظر نهادی دچار تغییر اساسی شده‌اند؛ به طوری که بیشترین تعداد معادن خصوصی (معادل ۵۵۵ معدن) در سال ۱۳۹۷ به بخش خصوصی تعلق داشته، در حالی که در سال ۱۴۰۱ تعداد ۲۶۹ معدن در مالکیت بخش عمومی (دولتی و شبه دولتی) قرار گرفته است.



دکتر لطفعلی عاقلی

عضو هیئت علمی گروه اقتصاد دانشگاه تربیت مدرس

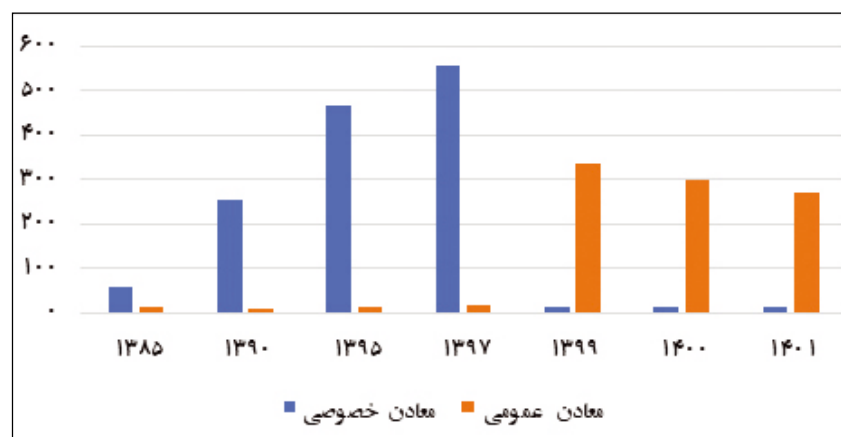


استان کرمان به دلیل ذخایر قابل توجه معدنی، نقش برجسته‌ای در اقتصاد منطقه‌ای و ملی ایفا می‌کند. بر اساس نمودار شماره (۱)، تعداد کل معادن در حال بهره‌برداری از ۷۲ معدن در سال ۱۳۸۵ به ۲۸۴ معدن در سال ۱۴۰۱ رسیده است، به بیان دیگر تعداد معادن تقریباً چهار برابر شده است. نکته جالب اینکه این معادن از نظر نهادی دچار تغییر اساسی شده‌اند؛ به‌طوری‌که بیشترین تعداد معادن خصوصی (معادل ۵۵۵ معدن) در سال ۱۳۹۷ به بخش خصوصی تعلق داشته، درحالی‌که در سال ۱۴۰۱ تعداد ۲۶۹ معدن در مالکیت بخش عمومی (دولتی و شبه‌دولتی) قرار گرفته

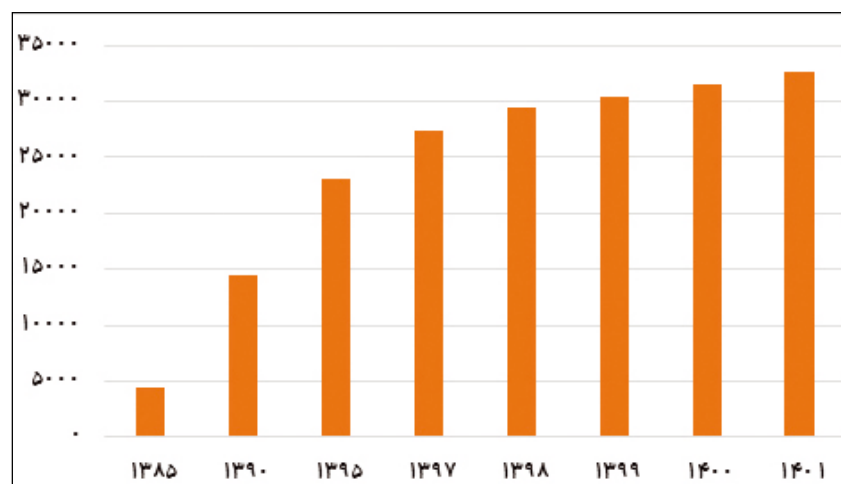
است. این تغییر مالکیت معادن نیاز به بررسی بیشتر و بهره‌گیری از نظر نخبگان و معدن‌کاران استان دارد. اشتغال‌زایی یکی از متغیرهای مهم در رشد و توسعه منطقه‌ای و بخشی است. تعداد شاغلان در معادن فعال استان از ۴۴۶۴ نفر در سال ۱۳۸۵ به ۳۲۶۴۱ نفر در سال ۱۴۰۱ افزایش یافته و طی مدت ۱۶ سال بیش از هفت برابر شده است. در سال ۱۴۰۱، بیشترین تعداد شاغلان در استخراج سنگ‌آهن (۱۵۲۵۱ نفر) و سپس در استخراج سنگ مس (۱۰۱۸۴ نفر) مشغول به فعالیت بوده‌اند و استخراج زغال‌سنگ جایگاه سوم را در تعداد شاغلان (۴۰۹۵ نفر) به

خود اختصاص داده است. برحسب ترکیب شاغلان (ماهر، ساده و کارکنان اداری، مالی و خدماتی) نیز می‌توان گفت که بیشترین سهم شاغلان به نیروی کار ماهر مربوط است؛ به‌طوری‌که سهم شاغلان ماهر در معادن استان در سال ۱۳۸۵ حدود ۴۶ درصد بوده که در سال ۱۴۰۱ افزایش هم داشته و تقریباً به ۶۶ درصد رسیده است. البته ماهیت فعالیت‌های معدنی به گونه‌ای است که نیروی کار کمتری در معادن مشغول می‌شوند و تجهیزات سرمایه‌ای و ماشین‌آلات، سهم نسبتاً بیشتری در استخراج و تولید مواد معدنی دارند. به‌هرحال، آمار مذکور نشانگر جذب بخشی از نیروی آماده به کار در معادن است و البته به دلیل سختی کار بویژه در معادن زیرزمینی باید حقوق و دستمزد در این بخش بیشتر باشد. نمودار شماره (۲)، تعداد شاغلان را در معادن استان نشان می‌دهد.

در زمینه استخراج، سنگ‌آهن و سنگ مس در رتبه اول و دوم استخراج معدنی در استان قرار دارند و سنگ‌آهن، شن و ماسه و زغال‌سنگ در مراتب بعدی استخراج و تولید قرار دارند. در سال ۱۴۰۱، تنها میزان استخراج سنگ‌آهن (و نه خود آهن) و سنگ مس، به حدود ۴۷ میلیون تن رسیده است؛ به‌طورکلی و بر اساس نمودار شماره (۳) در دوره ۱۳۹۵-۱۴۰۱ میزان کل استخراج مواد معدنی در استان کرمان از حدود ۴۳/۶ میلیون تن به تقریباً ۵۴ میلیون تن افزایش یافته و از متوسط نرخ رشد سالانه ۴/۴ درصد برخوردار شده است. از نظر نوع استخراج، بیشترین میزان استخراج به طریق روباز (open-pit) صورت گرفته است و استخراج زیرزمینی در معادن معدودی صورت گرفته، اما همین تعداد معادن زیرزمینی، میزان استخراج قابل‌توجهی نسبت به معادن روباز دارند. مزد و حقوق پرداختی به کل شاغلان معادن از حدود ۶۶۳ میلیارد ریال در سال ۱۳۸۵ به تقریباً ۹۵۱۰۲ میلیارد ریال در سال ۱۴۰۱ افزایش یافته و نزدیک به ۱۴۳ برابر شده



نمودار شماره (۱) تعداد معادن در حال بهره‌برداری استان کرمان



نمودار شماره (۲) تعداد شاغلان در معادن در حال بهره‌برداری استان کرمان

است؛ اما در صورتی که سرانه مزد و حقوق مبنای مقایسه قرار گیرد، بر اساس نمودار شماره (۴) در سال ۱۳۸۵ این نسبت حدود ۸۶ میلیون ریال بوده که در سال ۱۴۰۱ به ۲۹۱۴ میلیون ریال رسیده است، به عبارت دیگر سرانه حقوق و دستمزد تقریباً ۳۴ برابر شده است. این افزایش باید با افزایش شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی مقایسه شود تا کاهش یا افزایش قدرت خرید شاغلان معدنی مشخص شود. در دوره ۱۳۸۵ تا ۱۴۰۱ این شاخص از حدود ۱۸ واحد به تقریباً ۶۴۰ واحد افزایش یافته که بیانگر ۳۵/۵ برابر شدن شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی است. در نتیجه، قدرت خرید کارگران معادن در استان کرمان به جای افزایش، کاهش هم یافته است. گفتنی است روند مشابهی را برای همه شاغلان کشور می‌توان تصور کرد، بویژه از آغاز دهه ۱۴۰۰ به دلیل نرخ‌های تورم انباشته بالای ۳۵ درصد و تعدیل نابرابر دستمزدها، توان خرید آحاد مردم تنزل کرده است.

ارزش افزوده، یکی دیگر از متغیرهای مهم در بررسی اقتصاد معادن است. این متغیر از تفاوت ارزش ستانده‌ها و ارزش داده‌ها حاصل می‌شود. در تازه‌ترین آمار معدنی استان، ارزش افزوده کل معادن، ۱۳۹۴ هزار میلیارد ریال گزارش شده است. در میان معادن استان، استخراج سنگ آهن با ۱۰۲۰ هزار میلیارد ریال و سهم ۷۳ درصد، بیشترین ارزش افزوده را داشته و جایگاه بعدی را استخراج سنگ مس با حدود ۳۵۵ هزار میلیارد ریال و سهم ۲۵ درصد به خود اختصاص داده است؛ به عبارت دیگر استخراج سنگ آهن و مس در مجموع حدود ۹۸ درصد کل ارزش افزوده استخراج معادن را در بر دارند.

سرمایه‌گذاری به مفهوم ارزش تغییرات اموال سرمایه‌ای در معادن در حال بهره‌برداری استان حکایت از این دارد که در سال ۱۴۰۱ حدود ۱۵ هزار میلیارد ریال در بخش‌های مختلف معدنی سرمایه‌گذاری

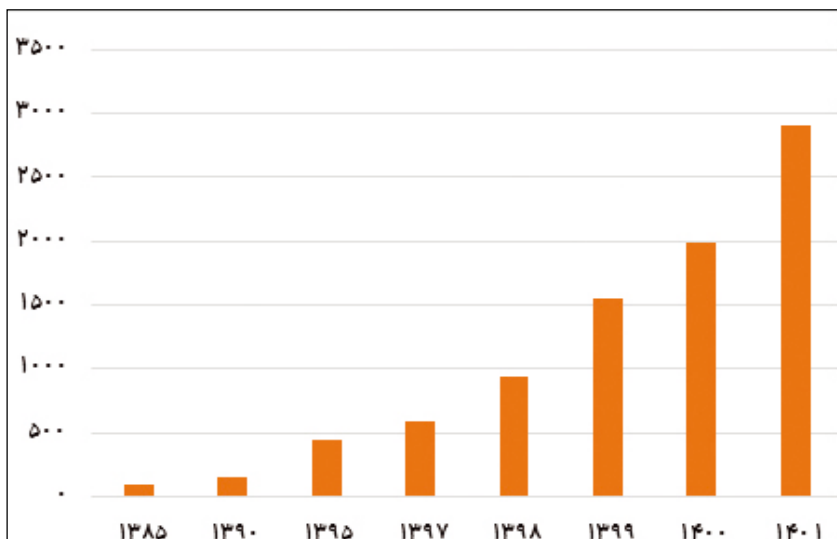
شده است. بیشترین میزان سرمایه‌گذاری در ماشین‌آلات، ابزار و وسایل کار بادوام و تجهیزات اداری (حدود ۹ هزار میلیارد ریال) صورت گرفته و سرمایه‌گذاری در وسایل نقلیه، ساختمان و تأسیسات (بدون زمین)، راه اختصاصی، توسعه و اکتشاف و نرم‌افزارهای رایانه‌ای در مجموع حدود شش هزار میلیارد ریال بوده است. از کل سرمایه‌گذاری صورت گرفته حدود ۱۱ هزار میلیارد ریال به استخراج سنگ آهن و حدود دو هزار میلیارد ریال به استخراج سنگ مس، تخصیص

یافته است.

بخش تعاون نیز در حوزه معدنی استان، فعال بوده است به طوری که تعداد ۵۷ شرکت تعاونی معدنی با ۴۸۹ عضو در سال ۱۳۸۵ فعالیت داشتند که این تعداد در سال ۱۴۰۲ به ۱۳۴ شرکت با ۱۵۸۱ عضو افزایش یافته است. تعداد شاغلان این شرکت‌ها در بازه زمانی ۱۳۸۵-۱۴۰۲ از ۶۱۹ به ۱۷۸۰ نفر رسیده و سرمایه آن‌ها از ۷۵۹۷ میلیون ریال به ۵۰۳۷۰ میلیون ریال افزایش یافته و بیش از ۶/۶ برابر شده است. ///



نمودار شماره (۳) مقدار تولید مواد معدنی در معادن در حال بهره‌برداری (به هزار تن)



نمودار شماره (۴) سرانه حقوق و دستمزد در معادن در حال بهره‌برداری (به میلیون ریال/نفر)